

SLOVENSKI GOSPODAR.

List ljudstvu v poduk.

Izhaja vsak četrtek in velja s poštnino vred in v Mariboru s pošiljanjem na dom za celo leto 3 gld., za pol leta 1 gld. 60 kr., za četrt leta 80 kr. — Naročnina se pošilja upravitelstvu v tiskarni sv. Cirila, koroške ulice, št. 5. — Deležniki tiskovnega društva dobivajo list brez posebne naročnine.

Posamezni listi dobé se v tiskarni in pri g. Novak-u na velikem trgu po 5 kr.

Rokopis se ne vračajo, neplačani listi se ne sprejemajo.

Za oznanila se plačuje od navašne vrstice, če se natisne enkrat 8 kr., dvakrat 12 kr., trikrat 16 kr.

Nekaj o šulvereinu in še kaj.

Govor dr. Gregorčca v drž. zboru dne 22. sušca 1889.

Visoka zbornica! Šolska nadzorstva na Koroškem in Štajarskem zlorabijo mnogovrstne svoje službe v ponemčevanje Slovencev. Naj bo zopet pojasnim, oglasil sem se k besedi. Nedavno je tukaj g. Jarnej vit. Carneri rabil nekoliko zmedene besede: „Nemec ni nikoli ponemčeval, on se niti zmožnosti nima za to. Jediní Nemci, kateri ponemčevati umejo, to so Prusi“. Poslednjim besedam ne bodem ugovarjal, ker z ozirom na surovost v ponemčevanju Prusi res daleč prevažajo vse druge Nemce. S tisto turško silo, s katero Prusi uboge Poljake na Poznanjskem ponemčujejo, more se meriti le še turška sila, s katero Madjari že več let mučijo svoje slovanske, rumunske in nemške so-državljanke! Vendar iz tega ne sledi, da bi poleg Prusov drugi Nemci ne imeli niti poželenja niti sposobnosti za ponemčevanje. Nasprotno dokazuje več, kakor tisočletna in žalostna zgodovina Čehov in Slovencev. Sleherni ljudopisni zemljevid avstrijski označuje neresnično, kar je g. Jarnej vit. Carneri izustil. Imena mest: Lipa, Litomerice, Toplice, Zatež na Češkem, Brezje na Koroškem, Ljubno, Gradec na Štajarskem kažejo na slovanski pričetek, dandanašnji so ona mesta pa nemška. Tudi drugi Nemci poleg Prusov umejo dobro, kako se ponemčuje, zlasti izvrstni strokovnjaki v ponemčevanju so v novem času nemški liberalci.

Zadnjih 150 let rabi v ponemčevalne svrhe poleg birokracije ljudska šola in šolsko nadzorstvo. Kjer so šolska nadzorstva v rokah nemških liberalcev, kakor na Šlezijiškem, Koroškem in Štajarskem, ondí ponemčujejo. Zlasti poslednji dve deželi prizadevajo si hitreje, ko mogoče ponemčiti, da bi ji čisto nemškim deželam prištevati mogli. Toda Slovenci v teh deželah niso voljni popustiti svoje slovanske narodnosti, svojega slovanskega jezika in značaja. Odločili so trdno držati se svoje narodnosti,

da se v Avstriji ohranijo kot Slovani. Zatorej se pa tudi krepko branijo zoper vse ponemčevalne naredbe šolskih nadzorstev. Ta borba je težavna, ker so Slovenci v manjšini, Nemci pa v večini ter se je tudi brezozirno poslužujejo. Zadnjih 20 let imajo v teh deželah šolsko nadzorstvo nemški liberalci v svojej oblasti. Navdušuje jih neukončljivi fanatizem ali strast Slovence ponemčiti. Tukaj ne velja ne državni ne deželni zakon, zlorabijo pravico učitelje nameščevati, premeščevati, starostne doklade odmerjati. Reči moram, vse slovensko šolstvo v teh dveh deželah prepuščeno je na milo in nemilo nemškim liberalcem. Njihova šolska nadzorstva silijo Slovence naravnost, v ljudskih šolah učiti se drugega deželskega jezika. Slovenci se pa branijo pozivljajoč se na člen 19. državnega osnovnega zakona, ki takošnje nasilstvo prepoveduje.

O tej šolskej borbi na Koroškem in Štajarskem razgovarjalo se je v tej visokej zbornici že večkrat in bode gotovo še zopet treba govoriti. Jaz čem danes pojasniti samo najnovejše dogodke na tem šolskem bojišču ter zopet opozarjati na rogoviljenje nemškega šulvereina. (Čujte! na desnici.)

Za stran Koroškega navajam le nekoliko podatkov iz pisma, katero mi je dopisal izvrsten učitelj. Prvi ponemčevalni ukaz na Koroškem izšel je l. 1872. Ta zaukazuje toliko nemščine v slovenskih šolah, da so te prenehale biti slovenske šole. Leta 1877 izide drugi ponemčevalni ukaz in je hujši od prvega. Učiteljem na slovenskih ljudskih šolah se je namreč zabičilo, da morejo upati starostnih doklad le, ako na vso silo, z največjo marljivostjo in uspešno otrokom nemščino v glavo ubijajo. Tako so učitelji prisiljeni vso svojo pozornost obračati na učenje nemščine, druge predmete pa zanemarjati. Tako so slovenske šole na Koroškem izpremenili v same ponemčevalnice. V tem protinaravnem stanju nahajajo se slovenske šole na Koroškem še današnji dan, kakor so

moji tovarši slovenski poslanci Kranjski tukaj že dovolj razjasnili in dokazali.

Najnovejši čas pretijo nemški liberalci s tretjim, še hujšim ukazom. Nameravajo namreč še podučevanje krščanskega nauka ponemčiti. (Čujte, čujte!) Častiti gospodje kateheti ustavljajo se temu odločno. Nastali prepir je sedaj v dogovorih deželnega šolskega sveta koroškega s knezoškofovskim ordinarijatom. Sedaj bi naj knezoškof, ko so ga po svojih listih nemški liberalci skozi dve leti preganjali, grdili in psovali, tem pomagal ter tudi nemški katekizem za slovensko deco v ljudskih šolah zaukazal. Tako pa posnemajo koroški liberalci Pruse in Madjare, kateri v raznarodenji Slovanov katoliško cerkev zlorabijo. Koroški deželni šolski svet drzne se od knezoškofovstva zahtevati, naj pozabi svoj sveti poklic ter uspešno poučevanje krščanskega nauka žrtvuje najneumnejšemu ponemčevanju. Preverjen sem, da tega ne bode storilo, saj ne more v lastnej najsvetejši reči kot izdajalec postopati. Tudi mislim, da bi kaj takega Koroški Slovenci mirno ne trpeli.

(Dalje prih.)

Namen in pomen verske šole.

(Dalje.)

V tem oziru so jako napačno tolmačili § 7 našega predloga. Izvajali so iz njega, da hočemo vpeljati neko duhovniško vladarstvo in da hočemo šolo spraviti pod cerkveno oblast. Mi pa ne zahtevamo več, kar so v Nemčiji dovolili cerkvi, mi zahtevamo še manj. Ta paragraf, ki je Vas ostrašil, le toliko pomeni, da kot federalisti priznamo državi, osrednji vladi in postavljamo tu v državnem zboru, da določi temeljna načela, izvršitev teh načel pa izročamo deželnim zborom. (Tako je! na desnici.)

Jeden deželni zbor bode morda sklenil, da ima krajno nadzorstvo župnik, drugi deželni zbor bode glavno stvar izročil okrajnim šolskim svetom, tretji bode v deželnem šolskem svetu pomnožil duhovniške osebe in skušal vpeljati strožje nadzorstvo v učiteljskih. Torej nič več, celó manj zahtevamo, kakor je že v Nemčiji, za katoliško cerkev v Avstriji in za druge vere.

Mi ne polagamo glavne zahteve na mero duhovniškega nadzorstva, ampak na vspeh. Mi hočemo namreč vse ločiti od poduka in vzgoje, kar škoduje veri otrok, in hočemo to pospeševati, kar jo krepi. (Pohvala na desnici.)

Ali je morebiti versko šolsko nadzorstvo nad versko vzgojo otrok v Avstriji nepotrebno zaradi pravega obnašanja otrok? Nikakor ne morem v obče tožiti zoper naše učiteljstvo, to bi bilo krivično, ampak z veseljem priznam, da je morebiti večina in v nekaterih deželah, kakor v Galiciji, Bukovini, Dalmaciji in na Kranjskem, vse učiteljstvo verno in složno deluje z

duhovščino pri krščanski vzgoji naroda. Dalje z veseljem konstatujem, da je zadnji čas med učiteljstvom neko gibanje, iz katerega moremo sklepati na rastočo versko zavest. To pa so učitelji, ki niso na Vaši liberalni strani. (Veselosť na desnici.) Drugi del učiteljstva je nepristranski in vsaj ne ovira verske vzgoje ljudstva. Toda nemirni in merodajni liberalni učitelji delajo naravnost na to, da bi izpodkopali krščansko zavest našega ljudstva. (Prav res! na desnici. — Poslanec Sigmund: Dokaze!)

Imenovati posamezne slučaje, osebe ali kraje, to bi ne bili dokazi, ampak ovajanje. Jaz Vam ne morem navesti statistike nevernih naših učiteljev, toda pravo podobo v duhu liberalnih učiteljev si lahko ustvarite iz strokovnih spisov, katere piše in bere ta del učiteljstva, iz govorov, katere govore pri učiteljskih zborovanjih, in iz sklepov njihovih zborovanj.

To so uradne izjave učiteljstva, s temi morate računati, teh ne smete utajiti. Vi in gospod predsednik bode te mi dovolili, da nekaj prečitam, ker moj spomin si jih ne more zapomniti. (Prav dobro! Veselosť.)

Naši liberalni učitelji najbolj beró list „Freie Pädagogische Blätter“, iz katerih bodem nekaj čital. Ravno, ker je moj predgovornik govoril o križih, spomnim ga na to: Ko je neki cerkveni dostojanstvenik pri neki priliki podaril podobe in križe Dunajskim šolam, kjer jih prej ni bilo, pisal je oni list, da ni treba sprejeti daril (Čujte, čujte! na desnici), „ker otrokom niso darovali Zveličarjeve podobe kot dobrega in spoštovanja vrednega moža, ampak kot znamenje krščanstva. (Čujte, čujte!) Ako pa so podobe umetne, mogli bi jih rabiti za predlogo pri risanju“. (Klici na desnici: Sramotno! na levici: Kdaj je to bilo?) List na drugem mestu obžaljuje vdeležbo učiteljev pri krščanskem nauku in božji službi. „Skušnja uči“ — piše list — „da ravno najbistrejši in najznačnejši učitelji najmanj znajo katekizem, kajti česar ne razume zmožen mož, tega se ne nauči, niti si prisvoji kot prepričanje“. (Klici na desnici: To so učitelji!) Na drugem mestu piše list: „Katoliški učitelj, ki mora z otroci k verskim vajam, naj bo še tako nevoljen na to silo, vendar se mora prekrižati“. (Čujte, čujte! na desnici.) Še eno mesto, kjer hoče list zmanjšati nevarnosti verskega poduka, vzeti ga duhovnikom in sčistiti po učiteljih. List piše: „Veronauk naj se prepusti posvetnim učiteljem, da ga splošno uče. (Čujte, čujte!) Kakor je zdaj, ne sme ostati“. Potem navaja list one učitelje, ki so verni. „V vaséh so žalibog še učitelji, katerim duhovniki Oče naš kot šolsko molitev vsiljujejo (Čujte, čujte! na desnici), tovariši, ki gredó v sprevedih. Neki moravski nadučitelj, se je res vdeležil spreveda sv. R. Telesa. (Čujte, čujte! na desnici.) Naj ga upokojé!“ Izjave tega lista